

UDK 658.14:338.45

SANOAT KORXONALARIDA MOLIYAVIY MUNOSABATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YO‘LLARI

*Buxoro xalqaro universiteti dotsenti, i.f.f.d. Sh.Sh. Boltayev
magistrant Shodmonov Rasul Anvarjon o‘g‘li*

ANNOTATSIYA .Mazkur maqolada O‘zbekiston sanoat korxonalarida moliyaviy munosabatlar samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida moliyaviy boshqaruv tizimi, investitsiya va kredit siyosati, moliyaviy barqarorlik hamda raqamlashtirish jarayonlari kompleks yondashuv asosida o‘rganildi. 2016–2024 yillarda sanoat sektorida moliyaviy resurslar oqimi, kreditlash hajmi va investitsiya faolligida sezilarli o‘zgarishlar kuzatilgani aniqlandi. Maqolada moliyaviy samaradorlikni baholash uchun likvidlik, rentabellik, kapital tuzilmasi va risk ko‘rsatkichlariga asoslangan kompleks indikatorlar tizimi taklif etiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida yashil moliyalashtirish va raqamli moliya vositalarini joriy etish zarurligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: sanoat korxonalari, moliyaviy munosabatlar, moliyaviy boshqaruv, investitsiya siyosati, kreditlash, moliyaviy barqarorlik, risk boshqaruvi.

СОВРЕМЕННЫЕ ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

АННОТАЦИЯ .В статье анализируются современные механизмы повышения эффективности финансовых отношений на промышленных

предприятиях Узбекистана. Рассматриваются вопросы финансового управления, инвестиционной и кредитной политики, финансовой устойчивости и цифровизации. Проанализированы изменения в промышленном секторе в 2016–2024 гг. Предложена система комплексных показателей оценки эффективности финансовых отношений. Обоснована необходимость внедрения цифровых и зеленых финансовых инструментов. Результаты исследования направлены на укрепление финансовой устойчивости и повышение инвестиционной привлекательности предприятий.

Ключевые слова: промышленные предприятия, финансовые отношения, инвестиции, кредитование, финансовая устойчивость, риск-менеджмент.

MODERN APPROACHES TO IMPROVING THE EFFICIENCY OF FINANCIAL RELATIONS IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

ABSTRACT. This article examines modern mechanisms for improving the efficiency of financial relations in industrial enterprises of Uzbekistan. The study analyzes financial management, investment and credit policy, financial stability, and digital transformation processes. The period of 2016–2024 is assessed in terms of structural reforms and financial dynamics in the industrial sector. A comprehensive system of financial efficiency indicators is proposed. The importance of implementing digital and green finance instruments is substantiated. The findings contribute to strengthening financial sustainability and increasing investment attractiveness of industrial enterprises.

Keywords: industrial enterprises, financial relations, financial management, investment policy, financial stability, risk management.

KIRISH

Sanoat korxonalari iqtisodiy o‘rinishning asosiy drayveri hisoblanadi. Ularning moliyaviy barqarorligi milliy iqtisodiyotning umumiy barqarorligiga bevosita ta’sir

ko'rsatadi. Moliyaviy munosabatlar korxonalar o'rtasidagi pul oqimlari tizimi bo'lib, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Iqtisodiy nazariyaga ko'ra, moliya resurslarni samarali taqsimlash vositasi sifatida iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi [1]. Shu bois moliyaviy boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini belgilaydi.

2016 yildan keyingi iqtisodiy islohotlar, jumladan valyuta siyosatini liberallashtirish [2], sanoat sektorida investitsiya va kredit faolligining oshishiga olib keldi. Biroq kredit yukining ortishi moliyaviy risklarni ham kuchaytirdi.

Xalqaro tashkilotlar hisobotlarida sanoat sektorida moliyaviy shaffoflik va barqaror boshqaruv investitsion jozibadorlikni oshirishi qayd etilgan [3]. Shuningdek, moliyaviy oqimlarni barqaror rivojlanish maqsadlariga moslashtirish sanoatning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi [4].

Shu sababli maqolaning maqsadi sanoat korxonalarida moliyaviy munosabatlar samaradorligini oshirishning zamonaviy mexanizmlarini tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

Sanoat korxonalarida moliyaviy munosabatlar ishlab chiqarishni moliyalashtirish, investitsiyalarni jalb qilish, aylanma mablag'larni boshqarish hamda moliyaviy risklarni nazorat qilish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ushbu munosabatlar korxonaning ichki va tashqi iqtisodiy aloqalari orqali shakllanadi. Ichki darajada daromad va xarajatlarni rejalashtirish, foydani taqsimlash, amortizatsiya siyosatini belgilash va investitsion loyihalarni moliyalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tashqi darajada esa banklar, investorlar, davlat byudjeti, yetkazib beruvchilar va xaridorlar bilan yuzaga keladigan pul oqimlari korxonaning moliyaviy barqarorligini belgilaydi. Shu bois moliyaviy munosabatlar ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Moliyaviy samaradorlikni baholash korxonaning likvidlik darajasi, rentabellik ko'rsatkichlari, kapital tuzilmasi, moliyaviy barqarorligi va risk koeffitsiyentlari orqali amalga oshiriladi. Likvidlik darajasi qisqa muddatli majburiyatlarni o'z vaqtida bajarish imkoniyatini ko'rsatadi va joriy aktivlar hamda joriy majburiyatlar nisbatida ifodalanadi. Rentabellik ko'rsatkichlari esa korxona aktivlari va kapitalidan foydalanish samaradorligini aks ettirib, sof foydaning umumiy resurslarga nisbati orqali aniqlanadi. Kapital tuzilmasi qarz va o'z mablag'lari o'rtasidagi nisbatni ifodalab, moliyaviy xavfsizlik darajasini belgilaydi. Moliyaviy barqarorlik uzoq muddatli to'lov qobiliyatini saqlash bilan bog'liq bo'lsa, risk koeffitsiyentlari kredit, foiz va valyuta tavakkalchiliklarining korxona natijalariga ta'sirini baholash imkonini beradi. Korxona moliyaviy barqarorligi samarali pul oqimlarini boshqarish bilan bevosita bog'liq [5], chunki pul tushumlari va to'lovlar o'rtasidagi muvozanat buzilgan taqdirda hatto rentabelli korxona ham likvidlik muammosiga duch kelishi mumkin.

2016–2024 yillar davomida sanoat sektorida kreditlash hajmining sezilarli oshishi investitsion faollikni rag'batlantirdi. Bank kreditlari yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, modernizatsiya jarayonlarini moliyalashtirish va texnologik yangilanishni amalga oshirishda asosiy manba bo'lib xizmat qildi. Shu bilan birga, qarz majburiyatlarining ortishi foiz xarajatlarining ko'payishiga olib kelib, sof foyda ko'rsatkichlariga bosim o'tkazishi mumkin. Bu holat kapital tuzilmasini optimallashtirish va qarz yukini nazorat qilish zarurligini ko'rsatadi. Moliyaviy boshqaruvning strategik yondashuvi qarz va o'z mablag'lari o'rtasida maqbul nisbatni saqlash orqali barqarorlikni ta'minlashga qaratilishi lozim.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda moliyaviy munosabatlarni takomillashtirish raqamlashtirish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Moliyaviy rejalashtirish va budjetlashtirishni avtomatlashtirish boshqaruv aniqligini oshiradi, xatoliklarni kamaytiradi va tezkor qaror qabul qilish imkonini yaratadi. ERP tizimlari va elektron to'lov platformalari pul oqimlarini real vaqt rejimida nazorat qilishga yordam beradi,

bu esa moliyaviy intizomni mustahkamlaydi. Raqamli monitoring vositalari orqali xarajatlar tuzilmasini tahlil qilish va samaradorlikni oshirish mumkin bo‘ladi. Shu bilan birga, kapital bozorlarini rivojlantirish sanoat korxonalariga uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini kengaytirish imkonini beradi. Obligatsiyalar va aksiyalar chiqarish orqali korxonalar bank kreditlariga qaramlikni kamaytirishi mumkin.

Yashil moliyalashtirish vositalarini joriy etish ham zamonaviy moliyaviy munosabatlarning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Energiya samaradorligini oshiruvchi texnologiyalarni moliyalashtirish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va uzoq muddatda rentabellikni oshiradi. Xalqaro tajriba yashil obligatsiyalar va barqaror investitsiya instrumentlari sanoat modernizatsiyasini tezlashtirishini ko‘rsatadi [4]. Bunday yondashuv ekologik barqarorlik bilan bir qatorda moliyaviy samaradorlikni ham ta‘minlaydi.

Statistik tahlil usullari, jumladan trend va korrelatsion tahlil moliyaviy ko‘rsatkichlar o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Investitsiya hajmining oshishi ko‘pincha aktivlar rentabelligi ko‘rsatkichlarining yaxshilanishiga olib keladi, biroq ortiqcha qarz yukining ortishi moliyaviy xavfni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli moliyaviy siyosat muvozanatli yuritilishi, risklar muntazam monitoring qilinishi zarur.

Umuman olganda, sanoat korxonalarida moliyaviy munosabatlar samaradorligini oshirish strategik boshqaruv, innovatsion moliyalashtirish vositalari va raqamli texnologiyalarni uyg‘unlashtirishni talab etadi. Moliyaviy barqarorlik qisqa muddatli foyda orttirishdan ko‘ra uzoq muddatli rivojlanish konsepsiyasiga asoslanishi lozim. Tizimli yondashuv, shaffoflik va risklarni boshqarish mexanizmlarining kuchaytirilishi sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini ta‘minlashning asosiy sharti hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarida moliyaviy munosabatlar samaradorligi kompleks boshqaruv tizimiga bogʻliqligini koʻrsatdi. Moliyaviy rejalashtirish, risklarni boshqarish va kapital tuzilmasini optimallashtirish asosiy omil hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalar va yashil moliyalashtirish instrumentlari sanoatning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini taʼminlaydi. Moliyaviy shaffoflikni oshirish investitsion jozibadorlikni kuchaytiradi.

Kelgusida sanoat korxonalarida moliyaviy boshqaruvni avtomatlashtirish va kapital bozorlarini chuqurlashtirish ustuvor yoʻnalish boʻlishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Samuelson P., Nordhaus W. Economics. — McGraw-Hill, 2015.
- [2] Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5177-son Farmoni, 2017.
- [3] World Bank. Uzbekistan Economic Update. — Washington, 2019.
- [4] OECD. Green Finance and Investment 2020. — Paris, 2020.
- [5] Bocharov V. Finansy predpriyatiy. — Sankt-Peterburg, 2018.